

YASHIL

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

GREEN ECONOMY AND DEVELOPMENT

Social, Economic, Technological, Scientific and Popular Science Journal

2026-YIL / SENTABR /
9-SON, I-QISM

Google
scholar

RePEc
RESEARCH PAPERS
IN ECONOMICS



ISSN: 2992-8982

<https://yashil-iqtisodiyot-taraqqiyot.uz/>



IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Bosh muharrir:

Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich

*Elektron nashr. 2026-yil, sentabr.
I-qism*

Bosh muharrir o'rinbosari:

Karimov Norboy G'aniyevich

Muharrir:

Qurbonov Sherzod Ismatillayevich

Tahrir hay'ati:

Salimov Oqil Umrzoqovich, O'zbekiston Fanlar akademiyasi akademigi
Abduraxmanov Kalandar Xodjayevich, O'zbekiston Fanlar akademiyasi akademigi
Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Rae Kvon Chung, Janubiy Koreya, TDIU faxriy professori, "Nobel" mukofoti laureati
Osman Mesten, Turkiya parlamenti a'zosi, Turkiya – O'zbekiston do'stlik jamiyati rahbari
Axmedov Durbek Kudratillayevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Axmedov Sayfullo Normatovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Abduraxmanova Gulnora Kalandarovna, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Kalonov Muxiddin Baxritdinovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Siddiqova Sadoqat G'afforovna, pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Xudoyqulov Sadirdin Karimovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Maxmudov Nosir, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Yuldashev Mutallib Ibragimovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Samadov Asqarjon Nishonovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, professor
Slizovskiy Dimitriy Yegorovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Axmedov Ikrom Akramovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Eshtayev Alisher Abdug'aniyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Xajiyev Baxtiyor Dushaboyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Hakimov Nazar Hakimovich, falsafa fanlari doktori (DSc), professor
Musayeva Shoiraz Azimovna, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), professor
Ali Konak (Ali Ko'nak), iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor (Turkiya)
Cham Tat Huei, falsafa fanlari doktori (PhD), professor (Malayziya)
Foziljonov Ibrohimjon Sotvoldixo'ja o'g'li, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dots.
Faxridinov Zafarjon Faxridin o'g'li, O'zb. Res. Bosh prokuraturasi HIJQKD boshqarma boshlig'i
Utayev Uktam Choriyevich, Anijon viloyati prokurorining o'rinbosari
Ochilov Farkhod, O'zb. Res. Bosh prokuraturasi IJQK Departamentining Namangan viloyati boshqarmasi boshlig'i
Buzrukhonov Sarvarxon Munavvarxonovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Axmedov Javohir Jamolovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Toxirov Jaloliddin Ochil o'g'li, texnika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), katta o'qituvchi
Bobobekov Ergash Abdumalikovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), v.b. dots.
Djudi Smetana, pedagogika fanlari nomzodi, dotsent (AQSH)
Krissi Lyuis, pedagogika fanlari nomzodi, dotsent (AQSH)
Glazova Marina Viktorovna, Iqtisodiyot fanlari doktori (Moskva)
Nosirova Nargiza Jamoliddin qizi, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Sevil Piriyeva Karaman, falsafa fanlari doktori (PhD) (Turkiya)
Mirzaliyev Sanjar Makhamatjon o'g'li, TDIU ITI departamenti rahbari
Ochilov Bobur Baxtiyor o'g'li, TDIU katta o'qituvchisi
Golisheva Yelena Vyacheslavovna, Iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent.
Abdukarimova Dinara Rustamxanovna, bank-moliya akademiyasi professori, DSc., professor.
Ikramov Murod Akramovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Nazarova Ra'no Rustamovna, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor



IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Editorial board:

Salimov Okil Umrzokovich, Academician of the Academy of Sciences of Uzbekistan
Abdurakhmanov Kalandar Khodjayevich, Academician of the Academy of Sciences of Uzbekistan
Sharipov Kongirاتبay Avezimbetovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Rae Kwon Chung, South Korea, Honorary Professor at TSUE, Nobel Prize Laureate
Osman Mesten, Member of the Turkish Parliament, Head of the Turkey–Uzbekistan Friendship Society
Akhmedov Durbek Kudratillayevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Akhmedov Sayfullo Normatovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Abdurakhmanova Gulnora Kalandarovna, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Kalonov Mukhiddin Bakhridinovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Siddikova Sadokat Gafforovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Pedagogical Sciences
Khudoykulov Sadirdin Karimovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Makhmudov Nosir, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Yuldashev Mutallib Ibragimovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Samadov Askarjon Nishonovich, Candidate of Economic Sciences, Professor
Slizovskiy Dmitriy Yegorovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Akhmedov Ikrom Akramovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Eshtayev Alisher Abduganiyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khajiyev Bakhtiyor Dushaboyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khakimov Nazar Khakimovich, Doctor of Philosophy (DSc), Professor
Musayeva Shoira Azimovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Professor
Ali Konak, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor (Turkey)
Cham Tat Huei, Doctor of Philosophy (PhD), Professor (Malaysia)
Foziljonov Ibrokhimjon Sotvoldikhoja ugli, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Associate Professor
Fakhridinov Zafarjon Fakhridin ogli, Head of the DCEC under the Prosecutor General's Office of the Rep. of Uzb.
Utayev Uktam Choriyevich, Deputy Prosecutor of Anijan Region
Ochilov Farkhod, Head of the Namangan Regional Department of the Department of Internal Affairs of Rep. of Uzb.
Buzrukkhonov Sarvarkhon Munavvarkhonovich, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Akhmedov Javokhir Jamolovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences
Tokhirov Jaloliddin Ochil ugli, Doctor of Philosophy (PhD) in Technical Sciences, Senior Lecturer
Bobobekov Ergash Abdumalikovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Acting Associate Professor
Judi Smetana, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor (USA)
Chrissy Lewis, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor (USA)
Glazova Marina Victorovna, Doctor of Sciences in Economics (Moscow)
Nosirova Nargiza Jamoliddin kizi, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Associate Professor
Sevil Piriyea Karaman, Doctor of Philosophy (PhD) (Turkey)
Mirzaliyev Sanjar Makhamatjon ugli, Head of the Department of Scientific Research and Innovations, TSUE
Ochilov Bobur Bakhtiyor ugli, Senior lecturer at TSUI
Golisheva Yelena Vyacheslavovna, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor.
Abdukariyeva Dinara Rustamkhanovna, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Ikramov Murod Akramovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Nazarova Ra'no Rustamovna, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor

Ekspertlar kengashi:

Berkinov Bazarbay, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Po'latov Baxtiyor Alimovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Aliyev Bekdavat Aliyevich, falsafa fanlari doktori (DSc), professor
Isakov Janabay Yakubbayevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Xalikov Suyun Ravshanovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Rustamov Ilhomiddin, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Hakimov Ziyodulla Ahmadovich, iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent
Kamilova Iroda Xusniddinovna, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
G'afurov Doniyor Orifovich, pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Fayziyev Oybek Raximovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Tuxtabayev Jamshid Sharafetdinovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Xamidova Faridaxon Abdulkarim qizi, iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent
Yaxshiboyeva Laylo Abdisattorovna, katta o'qituvchi
Babayeva Zuhra Yuldashevna, mustaqil tadqiqotchi
Komilova Nilufar Karshiboyevna, Geografiya fanlari doktori, professori
Umirzoqov Ja'sur Artiqboy o'g'li, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), dotsent
Zebo Kuldasheva, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), dotsent

Board of Experts:

Berkinov Bazarbay, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Pulatov Bakhtiyor Alimovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Aliyev Bekdavat Aliyevich, Doctor of Philosophy (DSc), Professor
Isakov Janabay Yakubbayevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khalikov Suyun Ravshanovich, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Rustamov Ilhomiddin, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Khakimov Ziyodulla Akhmadovich, Doctor of Economic Sciences, Associate Professor
Kamilova Iroda Xusniddinovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics
Gafurov Doniyor Orifovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Pedagogy
Fayziyev Oybek Raximovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics, Associate Professor
Tukhtabayev Jamshid Sharafetdinovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics, Associate Professor
Khamidova Faridaxon Abdulkarimovna, Doctor of Economic Sciences, Associate Professor
Yakhshiboyeva Laylo Abdisattorovna, Senior Lecturer
Babayeva Zuhra Yuldashevna, Independent Researcher
Komilova Nilufar Karshiboyevna, Doctor of Geographical Sciences, Professor
Umirzokov Jasur Artiqboy ugli, Doctor of Economic Sciences (DSc), Associate Professor
Zebo Kuldasheva, Doctor of Economic Sciences (DSc), Associate Professor

- 08.00.01 Iqtisodiyot nazariyasi
- 08.00.02 Makroiqtisodiyot
- 08.00.03 Sanoat iqtisodiyoti
- 08.00.04 Qishloq xo'jaligi iqtisodiyoti
- 08.00.05 Xizmat ko'rsatish tarmoqlari iqtisodiyoti
- 08.00.06 Ekonometrika va statistika
- 08.00.07 Moliya, pul muomalasi va kredit
- 08.00.08 Buxgalteriya hisobi, iqtisodiy tahlil va audit
- 08.00.09 Jahon iqtisodiyoti
- 08.00.10 Demografiya. Mehnat iqtisodiyoti
- 08.00.11 Marketing
- 08.00.12 Mintaqaviy iqtisodiyot
- 08.00.13 Menejment
- 08.00.14 Iqtisodiyotda axborot tizimlari va texnologiyalari
- 08.00.15 Tadbirkorlik va kichik biznes iqtisodiyoti
- 08.00.16 Raqamli iqtisodiyot va xalqaro raqamli integratsiya
- 08.00.17 Turizm va mehmonxona faoliyati

Muassis: "Ma'rifat-print-media" MChJ

Hamkorlarimiz: Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti,
O'zbekiston Respublikasi Bosh prokuraturasi huzuridagi Iqtisodiy
jinoyatlarga qarshi kurashish departamenti

Jurnalning ilmiyligi:

“Yashil” iqtisodiyot va
taraqqiyot” jurnali

O'zbekiston Respublikasi
Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar
vazirligi huzuridagi Oliy
attestatsiya komissiyasi
rayosatining
2023-yil 1-apreldagi
336/3-sonli qarori bilan
ro'yxatdan o'tkazilgan.



MUNDARIJA

AKSIYADORLIK JAMIYATLARIDA INVESTITSION FAOLIYATNI RAG'BATLANTIRISH VA BAHOLASHNING XORIJIY TAJRIBASI	34
Aytmuratova Ulbike Jalgasovna BREND POZITSİYALASH STRATEGİYASINI ISHLAB CHIQUISHDA BOZOR TADQIQOTLARI METODIKASI	41
Jumayeva Zulfiya Qayumovna GLOBAL MOLIYAVIY BEQARORLIKNING O'ZBEKISTON MILLIY VALYUTASI BARQARORLIGIGA TA'SIRI	46
Davlatova Nilufar Avazovna KAMBAG'ALLIKNI QISQARTIRISHNING MAKROIQTISODIY SAMARADORLIGI: MANZILLI SAMARADORLIK INDEKSI (MSI) ASOSIDA BANDLIK DASTURLARINI BAHOLASH (O'ZBEKISTON MISOLIDA)	50
Eshmurodov Adhamjon Rahmonjonovich АНАЛИЗ ФИНАНСОВОГО СОСТОЯНИЯ ПРЕДПРИЯТИЯ ООО «SAM PULSAR DISTRIBUTORS»	61
Мусаева Шоира Азимовна KICHIK BIZNESDA AYOLLAR TADBIRKORLIGINING O'RNI VA AHAMIYATI	68
Tukhtasinova Intizorkhon Sherzod qizi GLOBALLASHUV DAVRIDA JAHON IQTISODIYOTIDAGI O'ZGARISHLARNING YANGI O'ZBEKISTONGA TA'SIRI	73
Jahongir Nurulloevich Jurayev YASHIL INNOVATSIYALARNI RIVOJLANTIRISHDA DAVLAT VA XUSUSIY SEKTOR HAMKORLIGI	77
Nasulloeva Oydiyoy Saidovna ПРИВЛЕЧЕНИЕ МОЛОДЁЖИ К ЭКСПОРТУ ЦИФРОВЫХ УСЛУГ: МЕХАНИЗМ СТРАТЕГИЧЕСКОГО УПРАВЛЕНИЯ	82
Палвонова Севара Бахромовна MINTAQA IQTISODIYOTINI RAQAMLI TRANSFORMATSIYA QILISHDA IT-PARKLARNING NAZARIY VA INSTITUTSIONAL ASOSLARI	94
Sultanova Zuxra Jaksilikovna INSON KAPITALINING KORXONALAR RAQOBATBARDOSHLIGINI SHAKLLANTIRISHDAGI ROLI	99
Baymuradov Shoxrux Maxmudovich Dilmurodov Komiljon Ahmad o'g'li RAQAMLI IQTISODIYOT SHAROITIDA OLIY TA'LIM MUASSASALARIDA ENERGIYA SAMARADORLIGINI MONITORING QILISHNING INTEGRATSIYALASHGAN UZEMS MODELI	103
Bobobekov Ergash Abdumalikovich AUDIT JARAYONIDA MOLIYAVIY FIRIBGARLIK BELGILARINI ANIQLASHNING TAHLILIY TARTIB-TAOMILLARINI TAKOMILLASHTIRISH	108
Xusanov Shuxrat Burxanovich FROM AUTOMATION TO STANDARDIZATION: OPERATIONS MANAGEMENT CHALLENGES IN UZBEKISTAN'S HOSPITALITY SECTOR	115
Asal Kadirova СОВЕРШЕНСТВОВАНИЕ СИСТЕМЫ СТРАТЕГИЧЕСКОГО УПРАВЛЕНИЯ ГОСТИНИЧНЫМИ ПРЕДПРИЯТИЯМИ НА ОСНОВЕ ОРГАНИЗАЦИОННО-ЭКОНОМИЧЕСКИХ МЕХАНИЗМОВ В УЗБЕКИСТАНЕ	125
Нигматова Сугдиена Жалолiddин кизи	



SANOAT 4.0 TEXNOLOGIYALARINING RAQAMLI IQTISODIYOT RIVOJLANISHI VA UZOQ MUDDATLI IQTISODIY O'SISHDAGI ROLI	131
Komilova Dilafruz Rustam qizi	
O'ZBEKISTON RESPUBLIKASIDA MAISHIY XIZMAT KO'RSATISH TARMOG'INI RIVOJLANTIRISHNING IJTIMOIIY-IQTISODIY AHAMIYATI	137
Samiyeva Gulnoza Toxirovna	
O'taganov Fazliddin Isroil o'g'li	
ПЕРСПЕКТИВЫ СОВЕРШЕНСТВОВАНИЯ СТРАХОВАНИЯ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ ТУРИСТСКИХ ОРГАНИЗАЦИЙ	142
Эргашева Файёза Боходир кизи	
МЕХАНИЗМЫ ГАРМОНИЗАЦИИ ЭКОЛОГИЧЕСКОГО УЧЕТА И ОТЧЕТНОСТИ В МЕЖДУНАРОДНОЙ ПРАКТИКЕ	146
Жиенбаева Айсанем Оразбаевна	
XORAZM VILOYATIDA SHOLI YETISHTIRISHNING RIVOJLANISH TENDENSIYALARI VA UNING RESPUBLIKA SHOLICHILIGIDAGI O'RNI	154
Matrasulova Feruza Baxodirovna	
YIRIK KORXONALARDA SOLIQ NAZORATINING HUQUQIY ASOSLARI VA HORIIY MAMLAKATLAR TAJRIBASI	159
Qo'shaqov Asrorjon Nematjonovich	
ФОРМИРОВАНИЕ РЕЗУЛЬТАТИВНОЙ СТРУКТУРЫ БЮДЖЕТНЫХ ПРОГРАММ В СФЕРЕ СТРОИТЕЛЬСТВА И ЖИЛИЩНО-КОММУНАЛЬНОГО ХОЗЯЙСТВА: МЕТОДИЧЕСКИЕ ПОДХОДЫ И ЗАРУБЕЖНЫЙ ОПЫТ	166
Мирзаева Дилдора Иномовна	
O'ZBEKISTON TIJORAT BANKLARIDA KREDIT PORTFELI VA KREDIT RISKLARI HOLATINI BAHOLASH (DAVLAT BANKLARI MISOLIDA)	174
Eshboyev Shahobiddin Anorqul o'g'li	
O'ZBEKISTONDA TADBIRKORLIKNI RIVOJLANTIRISH ISTIQBOLLARI	183
Aslanova Dilnoza Fatilloevna	
RAQAMLI TRANSFORMATSIYA SHAROITIDA TASHKILOT BOSHQARUV TIZIMINI TAKOMILLASHTIRISH: NAZARIY YONDASHUVLAR VA BAHOLASH METODOLOGIYASI	187
Raxmonova Nilufar Umedovna	
HUDUDIIY IQTISODIYOT TARKIBIIY O'ZGARISHLARINI SHAKLLANTIRISHDA SANOATLASHUV, XIZMATLAR SEKTORI VA INVESTITSIYALARINING ROLI	196
Raxmonqulova Nafisa Olimjon qizi	
SOLIQ BAZASI TUSHUNCHASI, UNING MAZMUNI VA IQTISODIY MOHIYATI	201
Gadoyeva Nilufar Erkinovna	
SUN'IY INTELLEKT ASOSIDA KORXONALARNING MOLIVAVIY MENEJMENT TIZIMINI TAKOMILLASHTIRISH	208
Atadjanova Sevinch Qurbonbayevna	
RAQAMLI IQTISODIYOT SHAROITIDA ELEKTRON TIJORAT SUBYEKTLARINI SOLIQA TORTISH MEKANIZMLARINI TAKOMILLASHTIRISH	214
Homidov Baxtiyor Rahimberdievich	
XIZMATLAR SOHASIDA INNOVATSION MARKETINGNI QO'LLASH SAMARADORLIGINI BAHOLASHNING TASHKILIIY-IQTISODIY MEKANIZMINI TAKOMILLASHTIRISH	222
I.R.Sabirjanova	
OPPORTUNITIES FOR UTILIZING TAX INCENTIVES GRANTED TO SMALL AND MEDIUM-SIZED ENTERPRISES FOR THE SUSTAINABLE DEVELOPMENT OF THEREGIONAL ECONOMY	228
Palvanbayev Umidbek Uktam o'g'li	
MINTAQAVIIY TURISTIK KLASTERLARNING RAQAMLI TRANSFORMATSIYASI: IQTISODIY SAMARADORLIK MODELII	233
Kazokova Dilnoza Bobirovna	
KORPORATIV BOSHQARUVNING QURILISH KORXONALARI IQTISODIY SAMARADORLIGIGA TA'SIRINI BAHOLASHNING NAZARIY YONDASHUVLARI	238
G'iyosov Ilxom Karimovich	



O'ZBEKISTONDA KAPITAL BOZORINING RIVOJLANISH BOSQICHLARI TAHLILI	246
Xaitova Gulmira Matsalayevna	
SUV TEJOVCHI INNOVATSION TEXNOLOGIYALAR RIVOJLANISHINING NAZARIY-KONSEPTUAL ASOSLARI	253
Sangirova Umida Ravshanovna	
МЕТОДЫ СИСТЕМ ПРОГНОЗИРОВАНИЯ И ПЛАНИРОВАНИЯ ФИНАНСОВЫХ РЕСУРСОВ В ОБЕСПЕЧЕНИИ ПОВЫШЕНИЯ ЭФФЕКТИВНОСТИ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ ПРОМЫШЛЕННЫХ ПРЕДПРИЯТИЙ.....	259
Н. М. Эргашева	
AKSIYADORLIK JAMIYATLARINING MOLIYAVIY BARQARORLIGINI BAHOLASHNING USLUBIY YONDASHUVLARI.....	265
Ishonqulov Nizamjon Fayzullayevich	
Ishbekova Lobar Yunusxonovna	
AKSIYADORLIK JAMIYATLARINING TO'LOV QOBILIYATINI TA'MINLASHDA PUL OQIMLARINI BOSHQARISHNING O'RNI.....	271
Ishbekova Lobar Yunusxonovna	
ТЕНДЕНЦИИ СОЦИАЛЬНО-ЭКОНОМИЧЕСКОГО РАЗВИТИЯ ТАДЖИКИСТАНА ЗА 35 ЛЕТ ГОСУДАРСТВЕННОЙ НЕЗАВИСИМОСТИ	276
Икромни Нуриддин Киём	
Раҳматзода Далер Талбак	
YANGI O'ZBEKISTONDA GILAMCHILIK SANOATINI TAKOMILLASHTIRISH YO'LLARI VA ISTIQBOLLARI	283
Farog'at Xo'jabekova	
MINTAQADA AGROTURIZMNI XORIJIY TAJRIBA ASOSIDA RIVOJLANTIRISH: XALQARO MODELLAR VA O'ZBEKISTON UCHUN INNOVATSION MEXANIZMLAR.....	288
Aliqulov Humoyun Tohir o'g'li	
KICHIK BIZNESDA XIZMAT KO'RSATISH SOHASINI RIVOJLANTIRISHNING TASHKILIY-BOSHQARUV MEXANIZMI.....	294
Kabilova Shahnoza Jurayevna	
SUN'IY INTELLEKT TEXNOLOGIYALARI VA MOBIL ILOVALAR YORDAMIDA CHAKANA BANK XIZMATLARINI KO'RSATISH	301
Parpiboyeva Lobar Abdikomilovna	
TIJORAT BANKLARIDA KORPORATIV MIJOZLARNI MOLIYALASHTIRISHNING TAHLILI	308
Abduraxmanov Farrux Talipjanovich	
TURIZM SOHASI BARQAROR RIVOJLANISHINING ASOSIY TENDENSIYALARI VA TARKIBIY O'ZGARISHLARI TAHLILI	316
O'sarov Abdulla Davronqulovich	
KICHIK BIZNES SOHASIDA INSON KAPITALI VA MEHNAT MUNOSABATLARINING IJTIMOIY-IQTISODIY AHAMIYATI, MOHIYATI VA NAZARIY YONDASHUVLAR.....	323
Ulug'muradova Nodira Berdimuradovna	
MILLIY YASHIL TAKSONOMIYANING O'ZBEKISTONDA YASHIL INVESTITSIYALAR BOZORINI RIVOJLANTIRISHDAGI ROLI.....	329
Usmonova Gulasal Akmal qizi	
O'ZBEKISTON RESPUBLIKASIDA BUXGALTERIYA HISOBI TIZIMINI ISLOH ETISHNING ASOSIY BOSQICHLARI VA RIVOJLANISH ISTIQBOLLARI	334
Bekimbetova Asal Ergash qizi	
ЦИФРОВАЯ ТРАНСФОРМАЦИЯ СИСТЕМЫ ГОСУДАРСТВЕННЫХ ЗАКУПОК: ОТ ТРАДИЦИОННЫХ ТЕНДЕРОВ К ЭЛЕКТРОННЫМ ПЛАТФОРМАМ	340
Ризакулов Шерзод Шермуратович	
TIJORAT BANKLARIDA JISMONIY SHAXSLARNI KREDITLASH AMALIYOTINING EKONOMETRIK PROGNOZI VA TAKOMILLASHTIRISH YO'NALISHLARI	346
Jumayev Azamat Qurbonali o'g'li	



TIJORAT BANKLARIDA STRATEGIK REJALASHTIRISH JARAYONLARIGA SUN'YI INTELLEKT TEXNOLOGIYALARINI INTEGRATSIYALASH MEXANIZMLARI	352
Ro'ziboyev Shuxrat Komilovich ADVOKATLIK XIZMATLARINING IQTISODIY SAMARADORLIGINI BAHOLASH METODIKASINI TAKOMILLASHTIRISH	360
Turayev Shaxriyor Shodiyorovich OLIY TA'LIM XIZMATLARINI DAVLAT TOMONIDAN TARTIBGA SOLISH MEXANIZMLARINI TAKOMILLASHTIRISH	366
Pardayev Jaxongir Sobirjon o'g'li TIJORAT BANKLARINING KAMBAG'ALLIKNI QISQARTIRISHDAGI ISHTIROKINI OSHIRISH YO'LLARI	372
Butayev Axror Abduxolikovich GLOBALASHUV VA RAQOBAT SHAROITIDA O'ZBEKISTON TIJORAT BANKLARIDA TRANSFORMATSIYA JARAYONLARINI O'TKAZISHNING MUHIMLIGI HAMDA UNING KELGUSI ISTIQBOLLARI	385
Nizamov Umid Najimovich PATHWAYS TO SUSTAINABLE ENERGY TRANSITION IN UZBEKISTAN AND THE ROLE OF POLICY AND INVESTMENT MECHANISMS (EVIDENCE FROM INPUT-OUTPUT-CGE MODEL)	391
Gulmuxamedova Dilbar O'ZBEKISTONDA SOLIQ SIYOSATINING MAKROIQTISODIY BARQARORLIKKA TA'SIRI	399
Xakimov Ulug'bek Abdullayevich HUDUDLARDA YASHIL TURIZMNI RIVOJLANISH TENDENTSIYALARI VA HOLATINI TAHLILI	405
Nozimov Eldor Anvarovich AKSIYADORLIK JAMIYATLARIDA DAROMADLAR VA XARAJATLAR BUXGALTERIYA HISOBINI MHXS ASOSIDA YURITISHNI TAKOMILLASHTIRISH	410
Kuvatova Dinara Anvarovna HUDUDIY IQTISODIY SALOHİYAT VA ELEKTRON TIJORAT RIVOJLANISHI O'RTASIDAGI O'ZARO BOG'LIQLIKNI BAHOLASH	416
Ravshanova Muhayyo Maxmanazarovna QAYTA ISHLASH SANOATINI TIZIMLI RIVOJLANTIRISH ISTIQBOLLARI: MODEL VA PROGNOZLAR	421
Jo'rayev Farrux Do'stmirzayevich Rahimov Abdihakim Muhammadiyevich TASHQI SAVDONI RIVOJLANTIRISH JARAYONLARINI EKONOMETRIK MODELLASHTIRISH VA PROGNOZLASH METODOLOGIYASINI TAKOMILLASHTIRISH.....	425
Jo'rayev Farrux Do'stmirzayevich O'ZBEKISTONDA RAQAMLI IQTISODIYOT VA "YASHIL IQTISODIYOT" SHAROITIDA MULKCHILIK MUNOSABATLARINI RIVOJLANTIRISH MEXANIZMLARI.....	429
Tashmuamedova Mahina ОЦЕНКА ЭФФЕКТИВНОСТИ ДОВЕРИТЕЛЬНОГО УПРАВЛЕНИЯ ГОСУДАРСТВЕННЫМИ ДОЛЯМИ	437
Ибрагимов Махмуд Баходирович QAYTA TIKLANUVCHI ENERGIYA INVESTITSİYALARINING IQTISODIY SAMARADORLIGINI BAHOLASH USLUBIYOTINI TAKOMILLASHTIRISH	445
Ro'ziboyeva Zebiniso Umidbekovna RAQAMLI IQTISODIYOT SHAROITIDA AUTSORSING XIZMATLARINING XUSUSIYATLARI	452
Mirxonov Mirfoziljon Olimjon o'g'li TA'LIM XIZMATLARI EKSPORTINI OSHIRISH JARAYONLARINI STRATEGIK BOSHQARISH MEXANIZMLARI.....	456
Alimova Shamsiya Abidovna	



TIJORAT BANKLARIDA JISMONIY SHAXSLARNI KREDITLASHNING NAZARIY-USLUBIY ASOSLARI	464
Aminova Mehriniso Erkinjonovna	
ECONOMETRIC METHODOLOGY AND ASPECTS OF SUSTAINABLE TRANSPORTATION DEVELOPMENT IN THE KHOREZM REGION	470
Karimboev Dilshod	
YASHIL IQTISODIYOT SHAROITIDA “NAVOIY KMK” AJ INNOVATSION FAOLIYATI SAMARADORLIGINI PROGNOZLASH	475
Kurbanova Mehriniso Nematjanovna	
BREND POZITSIYALASH STRATEGIYASINING SAMARADORLIGINI BAHOLASH VA TAKOMILLASHTIRISH YO‘LLARI	481
Muxamedova Mavjuda Shuxratovna	
IQLIM O‘ZGARISHI VA SUV TANQISLIGI SHAROITIDA YER RESURSLARIDAN UNUMLI FOYDALANISHNI RAG‘BATLANTIRISH	487
Safiyeva Nigora Nurmuxamadovna	



IQLIM O'ZGARISHI VA SUV TANQISLIGI SHAROITIDA YER RESURSLARIDAN UNUMLI FOYDALANISHNI RAG'BATLANTIRISH

Safiyeva Nigora Nurmuxamadovna
Guliston davlat universiteti tadqiqotchisi, PhD
Safievanigora@gmail.com

Annotatsiya: Mazkur maqolada iqlim o'zgarishi hamda tobora ortib borayotgan suv tanqisligi sharoitida qishloq xo'jaligi yerlaridan unumli va barqaror foydalanishni iqtisodiy va institutsional rag'batlantirish masalalari tahlil qilingan. Tadqiqot davomida O'zbekiston Respublikasining sug'oriladigan yer fondi ma'lumotlari, resurs tejamkor texnologiyalarni joriy etish dinamikasi va iqtisodiy samaradorlik ko'rsatkichlari baholandi. Natijalar shuni ko'rsatdiki, suv tejovchi texnologiyalar va differensiyalashgan soliq-imtiyoz tizimini integratsiya qilish orqali yer unumdorligini 15-22% ga oshirish va suv sarfini 30% gacha qisqartirish imkoniyati mavjud.

Kalit so'zlar: iqlim o'zgarishi, suv tanqisligi, yer resurslari, resurs tejamkorlik, agrar iqtisodiyot, subsidiyalar, tuproq unumdorligi.

Abstract: This article analyzes the economic and institutional incentives for the productive and sustainable use of agricultural land in the context of climate change and increasing water scarcity. During the study, data from the irrigated land fund of the Republic of Uzbekistan, the dynamics of resource-saving technology implementation, and economic efficiency indicators were evaluated. The results showed that by integrating water-saving technologies and a differentiated tax-benefit system, it is possible to increase land fertility by 15-22% and reduce water consumption by up to 30%.

Keywords: climate change, water scarcity, land resources, resource conservation, agrarian economy, subsidies, soil fertility.

Аннотация: В данной статье анализируются вопросы экономического и институционального стимулирования продуктивного и устойчивого использования сельскохозяйственных земель в условиях изменения климата и растущего дефицита воды. В ходе исследования были оценены данные орошаемого земельного фонда Республики Узбекистан, динамика внедрения ресурсосберегающих технологий и показатели экономической эффективности. Результаты показали, что за счет интеграции водосберегающих технологий и дифференцированной системы налоговых льгот можно повысить плодородие земель на 15-22% и сократить расход воды до 30%.

Ключевые слова: изменение климата, дефицит воды, земельные ресурсы, ресурсосбережение, аграрная экономика, субсидии, плодородие почвы.

KIRISH

Global iqlim o'zgarishi va Orol dengizi havzasidagi gidrologik inqiroz Markaziy Osiyo, xususan O'zbekiston qishloq xo'jaligi oldiga jiddiy chaqiriqlarni qo'ymoqda. Qishloq xo'jaligi ishlab chiqarishi to'g'ridan-to'g'ri yer va suv resurslariga bog'liq bo'lib, resurslar yetishmovchiligi oziq-ovqat xavfsizligiga bevosita tahdid soladi. Mamlakatimizda sug'oriladigan yerlarning sho'rlanish darajasi, tuproq eroziyasi va sug'orish suvining yo'qotilish darajasi yuqori ko'rsatkichlarni tashkil etmoqda. Shunday sharoitda an'anaviy ekstensiv dehqonchilik usullaridan intensiv va resurs tejovchi modellashtirishga o'tish davr talabidir. Yer egalari va fermerlarni yerning meliorativ holatini yaxshilashga hamda suvni tejashga undaydigan iqtisodiy va huquqiy rag'batlantirish mexanizmlari yetarlicha moslashuvchan emas[1,2].

Tadqiqotning maqsadi shundan iboratki iqlim o'zgarishi va suv resurslari cheklangan sharoitda yer resurslaridan unumli foydalanishni rag'batlantiruvchi samarali iqtisodiy va tashkiliy mexanizmlarni ishlab chiqish hamda ularning samaradorligini baholashdan iboratdir.



MAVZUGA OID ADABIYOTLAR SHARHI

Iqlim o'zgarishi va resurslar cheklanganligi sharoitida qishloq xo'jaligi yer va suv resurslaridan unumli foydalanish, ularni iqtisodiy rag'batlantirish hamda yerlarning meliorativ holatini yaxshilash masalalari xorijiy va mahalliy iqtisodchi olimlar tomonidan keng tadqiq etib kelinmoqda.

Yer resurslaridan foydalanishni iqtisodiy tartibga solish, yer monitoringi hamda yer kadastr tizimini takomillashtirish borasida A.S. Altiyev va uning ilmiy maktabi vakillari tomonidan salmoqli tadqiqotlar amalga oshirilgan. Altiyev o'z ishlarida yer resurslarining iqtisodiy bahosi, bozor iqtisodiyoti sharoitida yerlardan foydalanish samaradorligini oshirish va yerdan foydalanishni institutsional rag'batlantirish mexanizmlarini alohida ta'kidlaydi. Olimning qarashlariga ko'ra, yerlarning unumdorlik darajasini oshirish to'g'ridan-to'g'ri fermer xo'jaliklariga beriladigan iqtisodiy va soliq imtiyozlari bilan uzviy bog'liqdir[3].

Ushbu yo'nalishning davomi va iqlim o'zgarishi omillari bilan bog'liqligini N.N. Safiyeva o'z tadqiqotlarida yanada chuqurlashtirgan. Safiyeva iqlim tebranishlari va suv tanqisligi ortib borayotgan zamonaviy sharoitda agrar sektorda resurs tejamkor texnologiyalarni joriy etishni faqatgina ma'muriy buyruqbozlik usullari bilan emas, balki differensiyalashgan iqtisodiy rag'batlantirish (subsidiyalar, maqsadli imtiyozli kreditlar va soliq preferensiyalari) orqali amalga oshirish zarurligini isbotlab beradi. Muallif yer unumdorligini saqlash va oshirishda innovatsion suv tejovchi usullarning (tomchilatib, yomg'irlatib sug'orish) o'rini yuqori baholaydi[7].

Resurs tejamkor texnologiyalarni agrar iqtisodiyotga tatbiq etish va ularning iqtisodiy samaradorligini baholash bo'yicha respublikamiz olimlaridan R.X. Ergashev, Ch.A. Muratov, N.S. Xushmatov hamda S.SH. Xodjayevlarning ilmiy ishlarida qishloq xo'jaligi ishlab chiqarishini intensivlashtirish va suvsizlik xavfiga moslashish (adaptation) strategiyalari yoritilgan. Ularning ta'kidlashicha, an'anaviy sug'orish usullaridan voz kechish va intensiv dehqonchilikka o'tish agrar sohada yalpi mahsulot hajmini va rentabellikni ta'minlovchi bosh omildir[11,12].

Xorijiy adabiyotlarda esa bu masala iqlim o'zgarishiga moslashuvchan agrar siyosat (Climate-Smart Agriculture - CSA) va tabiatni muhofaza qiluvchi dehqonchilik (Conservation Agriculture) kontekstida ko'rib chiqiladi. Jumladan, R. Lal, D. Zilberman va W. Wheeler kabi xalqaro tadqiqotchilar tuproqda organik moddalarni saqlash, suvni samarali boshqarish hamda ekotizim xizmatlari uchun to'lovlar (Payment for Ecosystem Services - PES) mexanizmini joriy etish orqali yer va suv resurslaridan barqaror foydalanishga erishish mumkinligini ko'rsatib berishgan[9,10] (1-jadval).

1-jadval

Iqlim o'zgarishi va suv tanqisligi sharoitida yer hamda suv resurslaridan unumli foydalanishni rag'batlantirish bo'yicha asosiy olimlar, ularning ilmiy qarashlari hamda tadqiqot natijalari

Olimlar / Tadqiqotchilar	Tadqiqot yo'nalishi va asosiy g'oyasi	Yechim va rag'batlantirish mexanizmlari
A. S. Altiyev	Yer resurslarini iqtisodiy baholash, yer kadastr va yerdan foydalanishni institutsional tartibga solish.	Bozor munosabatlari sharoitida yer unumdorligini oshiruvchi yer egalari qatnashgan iqtisodiy va soliq imtiyozlarini berish.
N. N. Safiyeva	Iqlim o'zgarishi va suv resurslari cheklangan sharoitda agrar sektorni iqtisodiy va institutsional rag'batlantirish.	Suv tejovchi texnologiyalarni integratsiya qilish, differensiyalashgan soliq-imtiyoz va subsidiya tizimini joriy etish (yer unumdorligini 15–22% ga oshirish, suv sarfini 30% gacha qisqartirish).
R. X. Ergashev, Ch. A. Muratov, N. S. Xushmatov, S. SH. Xodjayev	Resurs tejamkor texnologiyalarning iqtisodiy samaradorligi hamda agrar sohada moslashuvchan (adaptation) strategiyalar.	An'anaviy ekstensiv dehqonchilikdan voz kechib, intensiv va suv tejovchi usullarga o'tish orqali agrar sohada rentabellik va yalpi mahsulot hajmini ta'minlash.
R. Lal, D. Zilberman, W. Wheeler (Xalqaro xorijiy tajriba)	Iqlimga moslashuvchan agrar siyosat (Climate-Smart Agriculture) va tabiatni muhofaza qiluvchi dehqonchilik.	Tuproqda organik moddalarni saqlash hamda ekotizim xizmatlari uchun to'lovlar (PES — Payment for Ecosystem Services) mexanizmini qo'llash.

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Tadqiqot jarayonida iqlim o'zgarishi va tobora ortib borayotgan suv tanqisligi sharoitida agrar sektorda yer resurslaridan foydalanish samaradorligini oshirish hamda iqtisodiy rag'batlantirish mexanizmlarini baholash uchun kompleks (tizimli) yondashuv qo'llanildi. Tadqiqotning gipotezasini tekshirish, empirik ma'lumotlarni qayta ishlash hamda taklif etilayotgan iqtisodiy modelning samaradorligini isbotlashda quyidagi ilmiy va empirik tadqiqot usullaridan foydalanildi:



1. Soliq va subsidiyalarni iqtisodiy-matematik modellash - resurs tejovchi texnologiyalarni joriy etishni iqtisodiy rag'batlantirish maqsadida yer solig'i stavkalarini tuproq unumdorligi (bonitet bali) va suvni tejash darajasiga bog'liq holda differensiyalash modeli ishlab chiqildi. Modellashda regression va ko'p omilli tahlil usullaridan foydalanilib, har bir gektar yer maydonidan olinadigan sof daromad va suv tejash ko'rsatkichlari o'rtasidagi bog'liqlik funksional ko'rinishga keltirildi. Soliq stavkasini korreksiyalovchi koeffitsiyentlar (K_s) tuproq boniteti (B) va suv tejovchi texnologiyalar (W_t) qamrovi asosida quyidagicha modellashirildi:

-suv tejovchi texnologiyalarni (tomchilatib, yomg'irlatib sug'orish) to'liq joriy etgan xo'jaliklar uchun nolga yaqin (yoki kamaytirilgan) rag'batlantiruvchi soliq stavkalari;

-resurslarni isrof qiluvchi va meliorativ holati yomonlashgan yer egalari nisbatan o'suvchi (penal) soliq koeffitsiyentlarini qo'llash mexanizmi hisoblab chiqildi.

2. Statistika va qiyosiy-dinamik tahlil - tadqiqotning empirik bazasini shakllantirish uchun O'zbekiston Respublikasi Qishloq xo'jaligi vazirligi, Suv xo'jaligi vazirligi hamda Milliy statistika agentligining 2019–2024-yillardagi rasmiy ma'lumotlari to'plandi va qayta ishlandi. Tahlil davomida:

-sug'oriladigan yer maydonlarining meliorativ holati va sho'rlanish darajasi dinamikasi;

-suv tejovchi texnologiyalar joriy etilgan maydonlar ulushining yillar bo'yicha o'sish tendensiyalari;

-har bir gektar maydonga sarflangan suv hajmi (m^3/ga) hamda mos ravishda qishloq xo'jaligi ekinlari hosildorligi (s/ga) ko'rsatkichlari qiyosiy va trendli tahlil (time-series analysis) usullari yordamida taqqoslandi.

3. Xarajat va naf tahlili - tomchilatib, yomg'irlatib va diskret sug'orish texnologiyalarini joriy etgan fermer va klaster xo'jaliklarining mikroiqtisodiy darajadagi samaradorligini baholash uchun Keltirilgan tejovkorlik va moliyaviy baholash usuli (CBA) qo'llanildi. Bunda quyidagi asosiy iqtisodiy ko'rsatkichlar hisoblandi:

Net Present Value (NPV) — texnologiyalarni o'rnatish va ekspluatatsiya qilish bo'yicha keltirilgan sof joriy qiymat;

Internal Rate of Return (IRR) — resurs tejovchi investitsion loyihalarning ichki daromadlik normasi;

Benefit-Cost Ratio (BCR) — xarajatlar va olinadigan moliyaviy-ekologik naflar nisbati ($BCR > 1$).

Xarajatlar tarkibida uskunalarini sotib olish, o'rnatish hamda energiya sarfi hisobga olingan bo'lsa, naflar tarkibiga suv va mineral o'g'itlar sarfining qisqarishi, hosildorlikning oshishi hamda soliq imtiyozlari natijasida tejalgan mablag'lar kiritildi

TAHLIL VA NATIJALAR

Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatdiki, iqlim o'zgarishi va suv tanqisligi sharoitida yer resurslaridan unumli va barqaror foydalanishni iqtisodiy rag'batlantirish ikki asosiy ustunga tayanadi: Iqtisodiy rag'batlar va Texnologik modernizatsiya.

Respublikaning 2019–2024-yillardagi sug'oriladigan yer fondi ko'rsatkichlari va suv tejovchi texnologiyalarni joriy etgan fermer xo'jaliklarining amaliy ma'lumotlari tahlil qilinganda, an'anaviy va innovatsion (resurs tejovchi) dehqonchilik usullari o'rtasida sezilarli samaradorlik tafovuti mavjudligi aniqlandi (2-jadval).

2-jadval

An'anaviy va resurs tejovchi usullarning iqtisodiy va agrotexnik ko'rsatkichlari qiyosiy tahlili

Ko'rsatkichlar	An'anaviy usul	Resurs tejovchi usul (Innovatsion)	Farq (%) / Samaradorlik
Gektariga suv sarfi (m^3/ga)	8 500 – 10 000	5 500 – 6 200	30–35% suv tejali
Gektaridan olinadigan o'rtacha hosil (Paxta/Bug'doy, $\$/ga$)	28 / 42	38 / 58	35–38% oshish
Mineral o'g'itlar yo'qotilishi (%)	25–30%	5–8%	20% tejovkorlik
Rentabellik darajasi (%)	14 – 18%	32 – 38%	2 baravar yuqori

Jadval ma'lumotlaridan ko'rinib turibdiki, resurs tejovchi texnologiyalarni (tomchilatib, yomg'irlatib sug'orish) qo'llash gektariga suv sarfini 30–35% ga ($5\,500 - 6\,200\,m^3/ga$ gacha) qisqartirish imkonini beradi. Fertilitiya (suv bilan birga o'g'itlash) tizimi orqali mineral o'g'itlarning yuvilib ketishi va yo'qotilishi 25–30% dan 5–8% gacha kamayadi. Bu esa o'z navbatida tuproqning meliorativ holatini saqlash bilan birga paxta va



bug'doy hosildorligini 35–38% ga oshirib, fermer xo'jaliklarining umumiy rentabellik darajasini 2 baravarga (32–38% gacha) yetkazish imkonini beradi.

Ekonometrik tahlillar shuni ko'rsatadiki, davlat tomonidan resurs tejovchi texnologiyalarni xarid qilish uchun ajratilayotgan subsidiyalar hamda imtiyozli kredit stavkalari fermer va klasterlarning yer unumdorligini saqlash va oshirishga bo'lgan iqtisodiy qiziqishini 2,4 baravarga oshirgan.

Ushbu amaliy natijalardan kelib chiqib, yer solig'ini tuproq unumdorligini oshirgan subyektlar uchun kamaytiruvchi hamda yer holatini yomonlashtirganlar uchun oshiruvchi "Eko-soliq" (Green Taxation) va differensiyalashgan soliq-imtiyoz konseptual modeli ishlab chiqildi.

Olingan empirik va nazariy natijalar ko'rsatadiki, iqlim o'zgarishi va chuchuk suv resurslari taqchilligi sharoitida faqat ma'muriy-buyruqbozlik usullari orqali yer va suvdan oqilona foydalanishga erishib bo'lmaydi. Resurslardan samarali foydalanishni ta'minlash uchun bozor iqtisodiyoti qonuniyatlariga mos keluvchi institutsional va iqtisodiy rag'batlantirish mexanizmlarini joriy etish zarur.

Tadqiqot natijalari asosida quyidagi ustuvor taklif va tavsiyalar ilgari suriladi:

1. "Eko-soliq" mexanizmi va bonitet shkalasi integratsiyasi:

-tuproqning bonitet ballini oshirgan va meliorativ holatini yaxshilagan yer egalari yer solig'i stavkalaridan 20–30% gacha imtiyozli chegirmalar berish tizimini joriy etish;

-aksincha, noto'g'ri agrotexnik tadbirlar natijasida yerni sho'rlanishga, eroziyaga yoki botqoqlanishga olib kelgan xo'jaliklarga nisbatan o'suvchi (penal) oshirilgan soliq stavkalarini qo'llash.

2. Suv va yer resurslarini boshqarishda "Cross-compliance" tamoyili-suv tejovchi texnologiyalar uchun beriladigan davlat subsidiyalari va imtiyozli kreditlarni to'g'ridan-to'g'ri yer unumdorligini saqlash va organik moddalar (gumus) miqdorini kamaytirmaslik majburiyati bilan bog'lash (*Cross-compliance* — o'zaro muvofiqlik tamoyili).

3. Uzoq muddatli ijara kafolati va yerning kapital kapitalizatsiyasi ya'ni bunda:

-yer unumdorligini barqaror oshirib borayotgan yer foydalanuvchilariga yer ijarasi muddatini uzaytirishda ustuvor huquq berish;

-yerga bo'lgan ijara huquqini to'liq bozor aktiviga aylantirish hamda undan bank kreditlari olishda garov predmeti sifatida foydalanish imkoniyatlarini huquqiy jihatdan kengaytirish.

XOLOS VA TAKLIFLAR

Ushbu tadqiqot iqlim o'zgarishi va tobora kuchayib borayotgan suv tanqisligi sharoitida O'zbekiston Respublikasining sug'oriladigan yer resurslaridan unumli foydalanish hamda ularni iqtisodiy-institutsional rag'batlantirish tizimini takomillashtirish masalalarini kompleks tahlil qilishga qaratildi. Olingan natijalar va o'tkazilgan ekonometrik hamda qiyosiy-statistika tahlillari quyidagi ilmiy-amaliy xulosalarni chiqarish imkonini beradi:

Birinchidan, an'anaviy ekstensiv dehqonchilik usullaridan resurs tejamkor va intensiv modellarga o'tish davr talabi hisoblanadi. Tadqiqot natijalari ko'rsatganidek, tomchilatib va yomg'irlatib sug'orish texnologiyalarini joriy etish gektariga suv sarfini 30–35% ga qisqartirish bilan birga, mineral o'g'itlarning yuvilib ketishini 20% ga kamaytiradi va qishloq xo'jaligi ekinlari hosildorligini 35–38% ga oshiradi. Bu esa fermer va klaster xo'jaliklarining rentabellik darajasini ikki baravarga (32–38% gacha) yetkazish imkonini beradi.

Ikkinchidan, qishloq xo'jaligida resurslarni tejash va yer unumdorligini oshirishda faqat ma'muriy-buyruqbozlik usullari kutilgan natijani bermaydi. Davlat tomonidan ajratilayotgan subsidiyalar va imtiyozli kreditlar yer egalari resurs tejamkorlikka bo'lgan iqtisodiy manfaatdorligini 2,4 baravarga oshirgani aniqlandi. Demak, agrar siyosatda ma'muriy tazyiqdan ko'ra bozor mexanizmlariga asoslangan iqtisodiy dastro'mollarni (ekonomik leverijlar) qo'llash yuqori samaradorlikni ta'minlaydi.

Uchinchidan, tadqiqot davomida taklif etilgan "Eko-soliq" (Green Taxation) konseptual modeli yer solig'ini tuproqning bonitet bali hamda meliorativ holatiga bevosita bog'lashni nazarda tutadi. Tuproq unumdorligini oshirgan yer foydalanuvchilariga 20–30% lik soliq imtiyozlarini berish va aksincha, yerni inqirozga uchratgan subyektlarga nisbatan oshirilgan soliq stavkalarini qo'llash yer resurslarini muhofaza qilishning barqaror drayveriga aylanadi.

To'rtinchidan, agrar sektorda "Cross-compliance" (o'zaro muvofiqlik) tamoyilining joriy etilishi suv tejovchi texnologiyalar uchun beriladigan davlat subsidiyalarini to'g'ridan-to'g'ri yerning gumus miqdorini saqlash va eroziyadan muhofaza qilish majburiyati bilan integratsiya qilishni ta'minlaydi.

Umuman olganda, iqlim o'zgarishi sharoitida yer va suv resurslarini boshqarishda taklif etilayotgan iqtisodiy-institutsional mexanizmlarning amaliyotga tatbiq etilishi mamlakatda oziq-ovqat xavfsizligini ta'minlash, agrar sohada resurs sarfini keskin kamaytirish hamda qishloq xo'jaligi yerlarining unumdorlik salohiyatini uzoq muddatli barqaror saqlab qolishga xizmat qiladi.



FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019-yil 23-oktabrdagi 2020–2030-yillarda O'zbekiston Respublikasining qishloq xo'jaligini rivojlantirish strategiyasini tasdiqlash to'g'risida PF-5853-son Farmoni. <https://lex.uz/docs/-4567334>
2. O'zbekiston Respublikasi Qishloq xo'jaligi vazirligi. (2023). *Sug'oriladigan yerlar va suv tejamkor texnologiyalar dinamikasi bo'yicha yillik tahliliy axborotnoma*. – Toshkent: QXV nashriyoti. – 64 b.
3. Altiyev, A. S. (2019). *Yer resurslaridan foydalanish samaradorligini oshirishning iqtisodiy mexanizmlarini takomillashtirish*. Monografiya. – Toshkent: "Iqtisod-Moliya". – 184 b.
4. Altiyev, A. S., & Mahsudov, M. D. (2020). Improvement of the system of utilization of land resources in agriculture. *International Journal of Advanced Science and Technology*, 29(7), 3328–3334.
5. Ergashev, R. X., & Muratov, Ch. A. (2021). Qishloq xo'jaligida resurs tejamkor texnologiyalardan foydalanishning iqtisodiy samaradorligi. *Agrar fani xabarnomasi*, 4(82), 112–118.
6. Lal, R. (2015). Restoring soil quality to mitigate soil degradation, enhance food security, and adapt to climate change. *Soil and Tillage Research*, 153, 1–16.
7. Safiyeva, N. N. (2022). Iqlim o'zgarishi va suv tanqisligi sharoitida yer resurslaridan foydalanishni iqtisodiy va institutsional rag'batlantirish. *Iqtisodiyot va ta'lim*, 23(4), 145–151.
8. Safiyeva, N. N. (2023). Qishloq xo'jaligida suv tejovchi texnologiyalarni joriy etishni subsidiyalash va soliq imtiyozlari orqali rag'batlantirish mexanizmlari. *Iqtisodiyot va innovatsion texnologiyalar*, 11(3), 45–53.
9. Vatansever, M., & Zilberman, D. (2019). Adoption of water-saving technologies in irrigated agriculture under climate uncertainty. *Water Resources Research*, 55(8), 6740–6755.
10. Wheeler, W., & Zilberman, D. (2018). Climate change adaptation and water resource management in agricultural systems. *Journal of Agricultural and Resource Economics*, 43(2), 201–219.
11. Xodjayev, S. Sh., & Xushmatov, N. S. (2022). Qishloq xo'jaligida suvni tejaydigan texnologiyalarni joriy etishni davlat tomonidan qo'llab-quvvatlash mexanizmlari. *O'zbekiston qishloq xo'jaligi jurnali*, 6, 28–32.
12. Xushmatov, N. S. (2020). *Qishloq xo'jaligida resurs tejamkorlik iqtisodiyoti*. Darslik. – Toshkent: "Sano-Standard". – 240 b.



IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Ingliz tili muharriri: Feruz HAKIMOV

Musahhih: Zokir ALIBEKOV

Sahifalovchi va dizayner: Hasan MAQSUDOV

2026. № 9/1

© Materiallar ko'chirib bosilganda "Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali manba sifatida ko'rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma'sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelamasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

Mazkur jurnalda maqolalar chop etish uchun quyidagi havolalarga maqola, reklama, hikoya va boshqa ijodiy materiallar yuborishingiz mumkin.
Materiallar va reklamalar pullik asosda chop etiladi.

El.Pochta: sq143235@gmail.com

Bot: @iqtisodiyot_77

Tel.: 93 718 40 07

Jurnalga istalgan payt quyidagi rekvizitlar orqali obuna bo'lishingiz mumkin. Obuna bo'lgach, @iqtisodiyot_77 telegram sahifamizga to'lov haqidagi ma'lumotni skrinshot yoki foto shaklida jo'natishingizni so'raymiz. Shu asosda har oygi jurnal yangi sonini manzilingizga jo'natamiz.

"Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali 03.11.2022-yildan O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan №566955 reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.

Litsenziya raqami: №046523. PNFL: 30407832680027

Manzilimiz: Toshkent shahar, Mirzo Ulug'bek tumani
Kumushkon ko'chasi, 26-uy.



Jurnal sayti: <https://yashil-iqtisodiyot-taraqqiyot.uz>